

*А. О. Цейтліна,
аспірант кафедри публічної політики, Навчально-науковий інститут публічного управління
та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0000-0001-9671-5673*

DOI: 10.32702/2306-6814.2022.2.145

КОМУНІКАТИВНІ БАР'ЄРИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ ООС

A. Tseitlina,
Postgraduate student of the Department of Public Policy, Educational and Scientific Institute of Public
Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv

COMMUNICATIVE BARRIERS IN THE PROCESS OF FORMING
CIVIL-MILITARY COOPERATION OF THE ARMED FORCES
IN THE CONDITIONS OF CONDUCTING OOS

У статті охарактеризовано специфіку державної політики щодо реінтеграції тимчасово окупованих територій та їх населення з точки зору налагодження комунікативної взаємодії між військовими та цивільним населенням. Визначено, що метою політики є пошук визначених комунікативних інструментів, які б сприяли формуванню позитивної громадської думки мешканців населених пунктів на лінії розмежування з метою забезпечення сприятливих умов для виконання військовими підрозділами ЗСУ покладених на них завдань та функцій. Проаналізовано комунікативні бар'єри як перешкоди для ефективної діяльності груп цивільно-військового співробітництва з населенням, яке мешкає в зоні військового конфлікту на Сході України. Метою статті є дослідження комунікативних бар'єрів у діяльності груп цивільно-військового співробітництва в умовах проведення ООС. У статті представлено такі види комунікативних бар'єрів: технічний, міжмовний, соціальний та психологічний. Наведено їх характеристики з метою аналізу їх впливу на комунікацію між представниками Управління ЗСУ та населенням. Зокрема, технічний комунікативний бар'єр пов'язаний з обмеженим доступом інформації з українським контентом у зону проведення військових дій через відсутність комунікаційних каналів їх передачі. Міжмовний комунікативний бар'єр характеризується труднощами у спілкуванні, між військовими групами ЗСУ і цивільним населенням узв'язку з циркулюванням у середовищі двох мов: української та російської. Соціальний комунікативний бар'єр пов'язаний з відсутністю законодавчо закріпленого статусу як груп цивільно-військового співробітництва, так і з статусом осіб, які мешкають в зоні конфлікту на Сході України, що впливає на сприйняття суб'єктів один

одним. Психологічний бар'єр пов'язаний з наслідками трансформації громадської думки у напрямі негативного сприйняття української влади, що перешкоджає виконання групами цивільно-військового співробітництва своїх завдань та функцій. Окреслено шляхи подолання комунікативних бар'єрів.

The article describes the specifics of state policy on the reintegration of the temporarily occupied territories and their populations in terms of establishing communicative interaction between the military and civilians. It is determined that the purpose of such a policy is to find such communication tools that would contribute to the formation of positive public opinion of the inhabitants of settlements on the line of demarcation to provide favorable conditions for military units to perform their tasks and functions. Communication barriers as obstacles to the effective operation of civil-military cooperation groups with the population living in the zone of military conflict in eastern Ukraine are analyzed. The aim of the article is to study the communication barriers in the activities of civil-military cooperation groups in the context of environmental protection. The article presents the following types of communication barriers: technical, interlingual, social and psychological. Their characteristics are presented in order to analyze their impact on communication between representatives of the Department of the Armed Forces and the population. In particular, the technical communication barrier is related to the limited access of information with Ukrainian content to the war zone due to the lack of communication channels for their transmission. The interlingual communication barrier is characterized by difficulties in communication between the military groups of the Armed Forces and the civilian population due to the circulation of two languages: Ukrainian and Russian. The social communication barrier is related to the lack of statutory status of both civil-military cooperation groups and the status of persons living in the conflict zone in eastern Ukraine, which affects the perception of the subjects to each other. The psychological barrier is related to the consequences of the transformation of public opinion in the direction of a negative perception of the Ukrainian government, which hinders the performance of civil-military cooperation groups of their tasks and functions. Ways to overcome communication barriers are outlined.

Ключові слова: державна політика, комунікація, цивільно-військове співробітництво, комунікативний бар'єр, реінтеграція.

Key words: public policy, communication, civil-military cooperation, communication barrier, reintegration.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

В умовах проведення Операції об'єднаних сил (далі ООС) нашої державі необхідна ефективна взаємодія громадянського суспільства, військового складу та державної влади з метою формування ефективних алгоритмів та результативних підходів до комунікативної взаємодії як інструменту вирішення проблеми їх взаємного відчуження та антиукраїнських настроїв. Без налагодження такого партнерства говорити про "український Донбас" у близькій перспективі буде неможливо. Уже майже сім років в

Україні цивільно-військове співробітництво (далі ЦВС) розвивається у напрямі налагодження усіх можливих контактів з представниками цивільного сектору у зоні проведення військових операцій Збройних Сил України (далі ЗСУ) з метою створення сприятливих умов для виконання військових завдань. Водночас мешканці прифронтових населених пунктів Донбасу та Луганщини та населення, яке проживає в зоні збройного конфлікту на Сході України, постійно знаходяться в умовах психологічної напруги, що негативно впливає на сприйняття всіх сфер людської діяльності.

Сьогодні до кола завдань, які вирішуються військовими в зоні проведення ООС, додаються і завдання со-

ціально-гуманітарного характеру, які вимагають пошуку нових форм комунікації з цивільним населенням. Поряд з цим на шляху руху інформації від груп цивільно-військового співробітництва до місцевих жителів можуть виникати певні комунікативні бар'єри, які негативно впливають на якість та дієвість комунікацій. Відсутність в Україні ефективних комунікативних механізмів протидії інформаційно-психологічному впливу на свідомість громадян в умовах гібридної війни, які б перешкоджали формуванню хибного уявлення про процеси, що відбуваються на тимчасово окупованих територіях України, зумовили необхідність проведення спеціального дослідження, результати якого наводяться у цій статті.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНИШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Для виявлення особливостей комунікативних бар'єрів у контексті нашого дослідження було проаналізовано такі публікації науковців: М. Козирев [10] досліджує комунікативні бар'єри з точки зору спілкування, комунікації та шляхи їх подолання; комунікативні бар'єри у професійній діяльності соціального працівника розкрито у роботі Г. Лещук [2]; з точки зору міжкультурної взаємодії комунікативні бар'єри проаналізовано у дослідженні Г. Щілінської [11].

Філологічні аспекти комунікативно-мовних бар'єрів, причини їх виникнення та техніки корекції досліджували у своїх роботах І. Денисенко, та А. Тарасюк [12].

Проблеми, ризики, бар'єри у цифрових комунікаціях між владою та громадою вивчали П.С. Шпиґа, М.О. Хмельницька [13].

Однак досі відсутнє окреме дослідження щодо проблеми визначення та усунення комунікативних бар'єрів у процесі формування цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України.

Проведений нами аналіз вітчизняних наукових досліджень у сфері комунікації дає підстави зробити висновки, що в основному поняття "комунікативний бар'єр" та їх класифікація досліджується в сфері конфліктології, соціології, психології, філології, міжкультурних зв'язків. Однак у державному управлінні цьому поняттю не приділено достатньо уваги, а в контексті діяльності цивільно-військового співробітництва (далі — ЦВС) наукові розвідки відсутні.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження сутності комунікативних бар'єрів у процесі реалізації завдань ЦВС в умовах проведення ООС.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Наша держава щодня стоїть перед викликами, які викликані військовим конфліктом на сході України та

який продовжує впливати на всі сфери державного управління. Варто наголосити, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, мешканці окупованих територій, внутрішньо переміщені особи, жителі, які мешкають вздовж лінії розмежування та кожен громадянин України відчуває наслідки цього конфлікту. Нині продовжується потужний процес формування й реалізації державної політики реінтеграції тимчасово окупованих територій та їх мешканців, а також розвиток ефективних комунікативних механізмів взаємодії з населенням у напрямку мирного врегулювання їх соціальних, культурних, гуманітарних потреб.

Ефективним механізмом трансформації громадської думки з метою формування позитивної громадської думки мешканців населених пунктів на лінії розмежування і забезпечення сприятливих умов для виконання військовими підрозділами ЗСУ покладених на них завдань та функцій в умовах проведення ООС стало ЦВС. Воно набуло свого розвитку в Україні з початком війни на Сході країни і стало тією інституцією, яка постійно забезпечує взаємодію силових структур з місцевою владою, бізнесом та міжнародними організаціями для вирішення проблем цивільного населення у зоні збройного конфлікту.

Одним із завдань створеного у 2014 році Управління ЦВС ЗСУ було забезпечення систематичної діяльності Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів з метою надання допомоги цивільному населенню у вирішенні проблемних питань життєдіяльності, з використанням військових та невійськових сил та засобів у зоні ООС. За таких обставин необхідним стало проводити операції по зміцненню миру для стримування порушень та створення умов, за яких цивільні організації можуть усунути причини конфлікту і розпочати процес розбудови миру [1].

У контексті окреслених завдань комунікація стає ефективним інструментом протидії наслідкам військової агресії з боку Російської Федерації та дозволяє подолати тривале відчуження з метою реінтеграції окупованого регіону. Фактично завданнями груп ЦВС ЗСУ є усі дії, які поліпшують імідж ЗСУ в очах місцевого населення завдяки тому, що ці дії полегшують умови життя для них. Йдеться, зокрема, про цивільно-військові заходи, які включають медичну та ветеринарну допомогу, постачання води, електричного струму, відновлення інфраструктури, залучення гуманітарних вантажів для цивільного населення Донецької та Луганської областей [1].

З огляду на зазначене, ми вважаємо, що комунікативний аспект механізму ЦВС безпосередньо проявляється через відповідні форми взаємодії та діяльності між різноманітними суб'єктами державного управління: інформування населення; проведення роз'яснювальної роботи; співпраця з органами влади, міжнародними неурядовими організаціями та громадськими об'єднаннями. На нашу думку, місцеве населення в зоні проведення військових дій теж виступає активною стороною в процесі комунікації з підрозділами ЦВС, адже вимушені висувати вимоги до держави і відповідальних офіційних осіб з метою ло-

біювання своїх інтересів, ідей та досягнення спільних цілей.

Таким чином, ми вважаємо, що соціальні зв'язки, які виникають між підрозділами ЦВС та місцевими жителями в процесі реалізації державної політики щодо тимчасово окупованих територій України є складовою комунікативної політики реінтеграції їх населення. Однак порушення цих зв'язків призводить до виникнення комунікативних бар'єрів, що значно знижує ефективність реалізації державної політики в цих регіонах.

Традиційно комунікативні бар'єри інтерпретують як перешкоди, які виникають у процесі комунікативної діяльності суб'єктів і заважають правильному сприйняттю, розумінню та засвоєнню інформації. Крім того, поняття "комунікативні бар'єри" у науковій літературі часто вживається синонімічно до термінів "комунікативні труднощі", "труднощі спілкування", "комунікативні перешкоди", "дефекти спілкування" тощо [2].

Проведений нами аналіз вітчизняних наукових досліджень у сфері комунікації, дає підстави зробити висновки, що в основному поняття "комунікативний бар'єр" та їх класифікація досліджується в сфері конфліктології, соціології, психології, філології, міжкультурних зв'язків. Однак у державному управлінні цьому поняттю не приділено достатньо уваги, а в контексті діяльності цивільно-військового співробітництва наукові розвідки відсутні.

З огляду на зазначене, ми пропонуємо виділити такі види комунікативних бар'єрів у діяльності підрозділів ЦВС з населенням:

1. Технічний бар'єр — це можуть бути шуми радіостанцій, перешкоди у налаштуванні аудіо та відео зв'язку, телезв'язку та інше [3].

У контексті нашого дослідження технічний бар'єр характеризується тим, що у квітні 2014 року було захоплено Донецьку обласну державну телерадіокомпанію, після чого з неї було розпочато мовлення "1 республіканського телеканалу" [4], який має власну службу новин, яка висвітлює події, що відбуваються в ДНР та ЛНР. Трансляцію телеканалу "Оплот" розпочали на базі Першого муніципального каналу, а замість "ЮНИОН" запустили канал "Новоросія". Окрім згаданих каналів, на офіційному вебсайті "ДНР" є ще три "республіканські" канали. Використання технічних можливостей основних телеканалів дозволило швидко налагодити систему "республіканської" мови цілодобово на території ДНР і в мережі Інтернет.

Також варто зазначити, що у 2015 році було створено Міністерство інформації ДНР, яке відповідає за створення "державної інформаційної системи у сфері засобів масової інформації". Трансляція українських телеканалів, що висвітлюють політичні новини, заборонена на території ДНР, а операторам кабельного телебачення було доручено видаляти українські телеканали з політичним змістом [5]. Така ситуація з телерадіомовленням на тимчасово окупованих територіях значено посилює вплив на трансформацію думки громади в умовах воєнного конфлікту.

Заборона також поширюється на українські інформаційні вебсайти, доступ до яких можна отримати лише

через інші веббраузери. Варто зазначити, що зміст "республіканських" ЗМІ має характер антиукраїнської пропаганди. Система управління інформацією ДНР є ієрархічною та монополістичною. Зміст "республіканських" засобів масової інформації контролюється з одного центру і не може виходити за рамки певних повідомлень. Отже, за порівняно короткий час утворився відносно замкнутий інформаційний простір ДНР та ЛНР з обмеженим доступом до альтернативних джерел інформації. Це частково пояснює відмінності між мешканцями непідконтрольних та підконтрольних територій Донецької області у їхньому сприйнятті поточної ситуації в Україні.

2. Міжмовний бар'єр. Даний вид бар'єру виникає в зв'язку неспівпаданням мовних одиниць, знаків, позначень, знакових систем [3].

Підтвердженням наявності даного виду комунікативного бар'єру є те, що 6 березня 2020 року у тимчасово окупованих районах Донецької області окупаційна адміністрація прийняла рішення про скасування державного статусу української мови, який до того часу був закріплений у так званій "Конституції ДНР", у свою чергу 3 червня 2020 року аналогічний крок здійснив "парламент ЛНР". Необхідність таких дій було обгрунтовано "інтеграційними процесами з Російською Федерацією".

8 січня 2021 року окупаційна адміністрація ввела в дію "Закон про державну мову Луганської Народної Республіки". Згідно з цим актом документи, які були оформлені українською мовою після 3 червня 2020 року, потребують офіційного перекладу на російську мову. На території окупованих районів Донецької та Луганської областей (далі ОРДЛО) окупаційна адміністрація встановила, що документи українською мовою будуть дійсні до 1 березня 2023 року. Вимога офіційного перекладу призведе до труднощів отримання мешканцями окупованих територій соціальних та інших послуг [6].

3. Соціальний бар'єр пов'язаний із розбіжністю соціального статусу комунікантів [3].

У контексті нашого дослідження соціальний бар'єр характеризується відсутністю законодавчо закріпленого статусу як груп ЦВС, так і цивільних осіб, які знаходяться в зоні військового конфлікту.

Сьогодні досі відсутні законодавчі й підзаконні акти, які б регулювали ЦВС. Однак розроблено проєкт відповідного Закону України "Про внесення змін до законів України "Про Збройні Сили України" та "Про оборону України" (щодо здійснення Збройними Силами України цивільно-військового співробітництва)" [7]. Відсутність урегулювання співробітництва між військовими та цивільним населенням призводить до того, що будь-яка допомога населенню фактично може бути розцінена, як порушення умов проходження військової служби.

Крім того, проблема з визначенням статусу цивільних осіб, які зазнали різного роду шкоди у зоні конфлікту — лише одна з численних труднощів, які досі не врегульовані на національному рівні [8].

Таким чином, на нашу думку, наслідком відсутності правового статусу двох суб'єктів комунікації є те, що цивільно-військових відносини, спрямову-

ються як на позитивне ставлення суб'єктів один до одного (шанобливе, довірительне, дбайливе), так і негативне (відчужене і байдуже, вороже), що впливає на ефективність реалізації державної політики реінтеграції тимчасово окупованих територій України;

4. Психологічний бар'єр. У результаті утворення цього бар'єру у свідомості співрозмовників формуються хибні уявлення про один одного, що впливає на подальше розгортання діалогу, розмови, адже змінюється і саме ставлення до свого опонента [3].

Також слід зазначити, що у 2020 році Українським центром економічних та політичних досліджень імені Олександра Разумкова проведено соціологічне опитування у всіх регіонах України, за винятком Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей, яке вказує на існуючі відмінності у сприйнятті й розумінні подій та процесів поточної ситуації в Україні навіть між мешканцями підконтрольних Україні територій, що сприяє культивуванню сепаратистських та зрадницьких настроїв. Зокрема, 44% респондентів, оцінюючи ситуацію на Донбасі, вважають, що на Сході України відбувається війна між Україною і Росією, ще 19% — що там відбувається сепаратистський заколот, підтриманий Росією, 14% поділяють думку, що на сході України відбувається громадянська війна — конфлікт між проукраїнсько і проросійсько налаштованими громадянами України, 10% — війна між Росією і США, і 6% — що на Сході України відбувається боротьба за незалежність Донецької та Луганської народних республік [9].

Варто зазначити, що наявність проаналізованих вище комунікативних бар'єрів між підрозділами ЦВС та населенням, яке проживає в зоні військового конфлікту призводить до переорієнтації суспільної свідомості, докорінне змінення соціокультурного середовища, що передбачає, з одного боку, вкорінення і поширення проросійських настроїв, ідеології так званого "руського мира", з іншого — духовне, гуманітарне відторгнення від України, формування негативного ставлення до української влади як такої.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Відповідно до проведеного нами дослідження, стратегічним напрямом у роботі Управління ЦВС є вироблення ефективних комунікативних механізмів подолання комунікативних бар'єрів з населенням в зоні військового конфлікту, серед яких, на нашу думку, варто виділити такі напрями:

— послідовне, своєчасне з відповідною аргументацією висвітлення ситуацій і подій органами публічної влади, що сприятиме розумінню і усвідомленню громадянами причин перебування України в військово-політичному конфлікті, особливостей цього становища та перспектив держави в разі успішного виходу з нього;

— розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури для збільшення присутності української вла-

ди у кабельних мережах, друкованих та електронних засобах інформації, розширення мережі кореспондентських пунктів;

— запровадження системи постійного моніторингу доступності та ефективності комунікаційних каналів з жителями окупованих територій для пошуку оптимальних шляхів передачі інформації;

— залучення громадських організацій, груп інтересів, медіаторів, народних дипломатів для забезпечення взаємозв'язку, обміну інформацією з населенням тимчасово окупованих територій, внутрішньо переміщеними особами через неформальні канали з використанням особистих зв'язків.

Література:

1. Кривенко Ю.В. Щодо необхідності правового регулювання цивільно-військового співробітництва збройних сил України (civil-military co-operation — CIMIC). Часопис цивілістики. № 23. С. 35—39.

2. Лещук Г. В. Комунікативні бар'єри у професійній діяльності соціального працівника. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. № 1 (42). С. 126—129.

3. CORE — Aggregating the world's open access research papers. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32310238.pdf> (дата звернення: 29.12.2021).

4. Донецкая правда: Кто контролирует ТВ в оккупированном Донецке. 31 серпня 2014. URL: <http://pravda.dn.ua/investigation/59-kto-kontrolyruetsya-tv-v-okkupyrovannom-donecke-ynfografika>

5. Мар'яна Закусило. Медіаландшафт на українських та окупованих територіях Донбасу, Детектор Медіа, 10 березня 2016. URL: <http://detector.media/info-space/article/113435/2016-03-10-medialandshaft-na-ukrainskikh-ta-okupovanih-teritoriyakh-donbasu-doslidzhennya-gfk-ta-imi/>

6. Уповноважений із захисту державної мови — Огляд щодо обмеження функціонування української мови на тимчасово окупованих територіях України. URL: <https://mova-ombudsman.gov.ua/oglyad-ukrayinskoyi-movi-na-timchasovo-okupovanih-teritoriyah-ukrayini> (дата звернення: 29.12.2021).

7. Проект Закону про внесення змін до законів України "Про Збройні Сили України" та "Про оборону України" (щодо здійснення Збройними Силами України цивільно-військового співробітництва) URL: <https://samoromich.ua/en/55702/> (дата звернення: 29.12.2021).

8. Не залишити поза увагою: вдосконалення допомоги цивільному населенню, яке постраждало внаслідок конфлікту на Сході України. URL: https://civiliansinconflict.org/wp-content/uploads/2020/09/Falling-Through-The-Cracks_Ukr.pdf (дата звернення: 29.12.2021).

9. Ukrinform. 44% українців вважають, що на Донбасі — війна між Україною та РФ. Укрінформ — актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/2884759-44-ukrainciv-vvazaut-so-na-donbasi-vijna-miz-ukrainou-ta-rf.html> (дата звернення: 29.12.2021).

10. Козирев М.П. Комунікативні бар'єри спілкування та шляхи їх подолання. Науковий вісник Львівського

державного університету внутрішніх справ. 2014. № 1. С. 201—2011.

11. Комунікативні бар'єри у процесі міжкультурної взаємодії студентів та шляхи їх вирішення. Головна сторінка DSpace. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/8556> (дата звернення: 25.01.2022).

12. Денисенко І.І., Тарасюк А.М. Комунікативно-мовні бар'єри: причини виникнення та техніки їх корекції. Теорія та методика навчання (з галузей знань). Т. 2, № 20. С. 17—21.

13. Shpyha P.S., Khmel'nitska M.O. Цифрові комунікації між владою та громадою: проблеми, ризики, бар'єри. Державне управління: теорія та практика. 2019. № 2. С. 13—20. URL: <https://doi.org/10.36030/2311-6722-2019-2-13-20> (дата звернення: 03.01.2022).

References:

1. Kryvenko, Yu.V. (2017), "On the necessity legal regulation of civil-military cooperation of the armed forces of Ukraine (civil-military co-operation — CIMIC)", *Chasopys tsyvilistyky*, vol. 23, pp. 35—39.

2. Leschuk, H.V. (2018), "Communication barriers in the professional activity of a social worker", *Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Seriya: "Pedahohika. Sotsial'na robota"*, vol. 1 (42), pp. 126—129.

3. CORE — Aggregating the world's open access research papers (2021), available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/32310238.pdf> (Accessed 29 Dec 2021).

4. Donetskaia pravda (2014), "Who controls TV in occupied Donetsk", available at: <http://pravda.dn.ua/investigation/59-kto-kontrolyruetsya-tv-v-okkupyrovannom-donecke-ynfografyka> (Accessed 29 Dec 2021).

5. Zakusylo, M. (2016), "Media landscape in the Ukrainian and occupied territories of Donbass", *Detektor Media*, available at: <http://detector.media/infospace/article/113435/2016-03-10-medialandshaft-na-ukrain-skikh-ta-okupovanih-teritoriyakhdonbasu-doslidzhennya-gfk-ta-imi/> (Accessed 29 Dec 2021).

6. State Language Protection Commissioner (2021), "Review on the restriction of the functioning of the

Ukrainian language in the temporarily occupied territories of Ukraine (extract)", available at: <https://mova-ombudsman.gov.ua/oglyad-ukrayinskoyi-movi-na-timchasovo-okupovanih-teritoriyah-ukrayini> (Accessed 29 Dec 2021).

7. Samopomich (2015), "Draft Law on Amendments to the Laws of Ukraine "On the Armed Forces of Ukraine" and "On the Defense of Ukraine" (concerning the implementation of civil-military cooperation by the Armed Forces of Ukraine)", available at: <https://samopomich.ua/en/55702/> (Accessed 29 Dec 2021).

8. Center for Civilians in Conflict, CIVIC (2020), "Not to be overlooked: improving assistance to civilians affected by the conflict in eastern Ukraine", available at: https://civiliansinconflict.org/wp-content/uploads/2020/09/Falling-Through-The-Cracks_Ukr.pdf (Accessed 29 Dec 2021).

9. Ukrinform (2020), "44% of Ukrainians believe that in the Donbass — the war between Ukraine and Russia", available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/2884759-44-ukrainciv-vvazaut-so-na-donbasi-vijna-miz-ukrainou-ta-rf.html> (Accessed 29 Dec 2021).

10. Kozyriev, M.P. (2014), "Communication barriers and ways to overcome them", *Naukovyj visnyk L'vivs'koho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, vol. 1, pp. 201—2011.

11. Shchilinska, G.V. (2015), "Communicative barriers in the process of intercultural interaction of students and ways to solve them", available at: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/8556> (Accessed 25.01.2022).

12. Denysenko, I.I. and Tarasiuk, A.M. (2020), "Communication and language barriers: causes and techniques for their correction", *Teoriia ta metodyka navchannia (z halyzej znan)*, vol. 2, no. 20, pp. 17—21.

13. Shpyha, P.S. and Khmel'nitska, M.O. (2019), "Digital communication between government and community: problems, risks, barriers", *Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka*, vol. 2, pp. 13—20. <https://doi.org/10.36030/2311-6722-2019-2-13-20> (Accessed 03.01.2022).

Стаття надійшла до редакції 25.01.2022 р.

ПЕРЕДПЛАТА

ВИДАННЯ МОЖНА ПЕРЕДПЛАТИТИ З БУДЬ-ЯКОГО МІСЯЦЯ!

— ЧЕРЕЗ РЕДАКЦІЮ (ТЕЛ. 458-10-73);

— ЧЕРЕЗ ДП "ПРЕСА"
(У КАТАЛОЗІ ВИДАНЬ УКРАЇНИ);

— ЧЕРЕЗ ПЕРЕДПЛАТНІ АГЕНТСТВА